

Pest és Buda, valamint Óbuda és a Margitsziget egyesülését „Buda-Pest főváros”-t, az 1872. XXXVI. tc. mondta meg a három helység képviselő-ületéből a törvény végrehajtók előkészítésére alakult közös gyűlés már az első tanácskozási ülésén 1873. március 20-án a „Buda-Pest” kifejezést használta. A hivatalos lap 1873. január 23-i száma a Buda-Pestről keletkeződik, nap azonban már egybe írják két nevet.

Budapest közeledik egyesülésének századik évfordulójához. A század utókor — a tervek szerint — nagy ünnepség-sorozattal emlékezik meg erről a nevezetes dáról: emlékművet avatnak, kitasokon elevenítik fel az elmúlt század e fontos történelmi eseményeit, könyvek és tanulmányok jelennek meg, amelyek a város múltját idézik. A sort a Corvina Kiadó vállalkozása nyitotta meg. A város történelméről, nevezetesen épületeit, utcáit, tereit és szokásait bemutató enciklopédia kerül az olvasók kezébe és a könyvtárak polcaira. A könyv bevezetve a centenáriumi kiállítás sorozatát. (Budapest enciklopédia. Corvina Kiadó, 1970.)

Árker és konflis

A város „keresztzüleiről”, Budáról és Pestről a következőket írjuk meg: „Buda” a középkorban gyakori személynév volt. A történelmi szerint Attila hun király vezetését is így hívták, a népmondák az ő nevéből származtatják a város nevet. „Pest” viszont ósláv eredetű név, amelynek jelentése Buda mellett, „Ofen” szintén, valószínűleg mindkettő az itteni mészárosok kemencéire vonatkozik. Ez szemben az is tény, hogy már az óslávok előtt, az időszámításunk előtti II. században Ptolemaiosz az itt lakó származtatja városát „Pession”-nak nevezte.

Ebben a városban — mint az éghajlat címszó alatt olvashatjuk — általában magas középhőmérséklet, nem túl nedves vagy ködös időjárás, mérsékelt, állandóan tisztalevegőt szállító szél és bő napfénytartalom fejt ki hatását — éppen az idegenforgalom szempontjából legfontosabb tavaszi, őszi és kora őszi hónapokban”. Ezzel hasonló jókat kívánunk magunknak — jövőre és a következő esztendőkre!

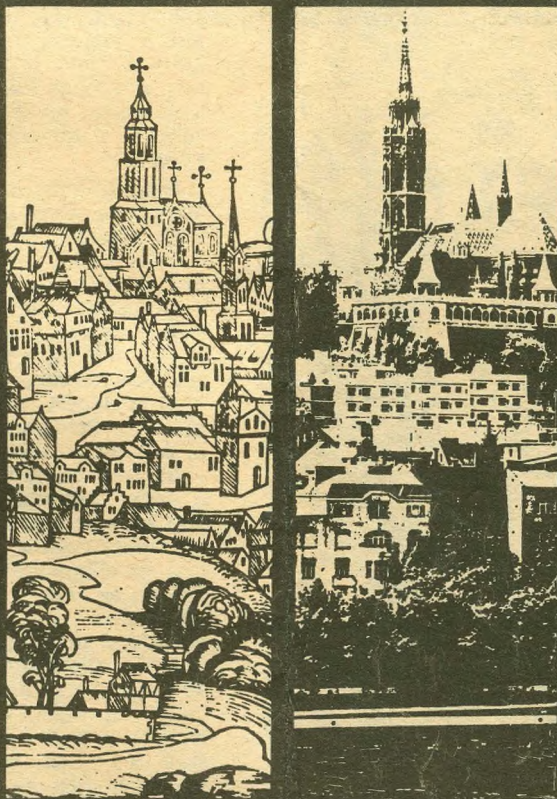
Budapest legrégebb közlekedési útja a fiáker és a konflis — mint a Bécsi Magyar Hírmondó 196-os számában olvasható: „Pest és Budán is van a fiáker, akik pénzért kotsinn hordanak ide s tova akárkit: de konflis mint senki sem, mint a fiáker. Pest s Buda Fiákkereket arra a számra nevezkedhetnek mint a Bétsiek... a Teherkihordók pedig nem élhetnek.”

Aki vasúton érkezett Pestre, azt a hordár fogadta, mert az 1860-as években már 200 hordár volt engedélyt, számuk néhány év múlva 1500-ra emelkedett. („A város zsinóros szürke kabát, piros póló, rajta rézlapon a „Hordár” felirat és egy szám, a megbízhatóságot jelentette. A becsületesség biztosítására testületük főnökénél a hordár el kellett letenniük, s testületi alapszabály szerint kártérítést fizettek, ha valamelyik hordár megfélemedezett tisztességéről.”)

Volt Pesten egy kávéház a mai építőmunkások útja és a Liszt Ferenc tér sarkán, ahol napjainkban egy könyvesbolt kirakatai te-

BUDAPEST ENCIKLOPÉDIA

BUDAPEST ENCIKLOPÉDIA

A BUDAPEST ENCIKLOPÉDIA BORITOLAPJA

Pénzért kotsinn hordanak ide s tova akárkit

látható naponta Szinyei-Merse Pál, Kernstock Károly, Ferenczy Károly, Rippl-Rónai József, Csontváry-Kosztka Tivadar. Ez volt a kávéház első jelentős korszaka. Miként a legenda számon tartja, mindez úgy jött létre, hogy ezek a nagy művészek rendszeresen az Abbáziában találkoztak, valamilyen apróságban azonban összekülönböztek a tulajdonossal, mire aztán Lechner Ödön, a híres építész híveivel együtt átvonult a Japánba.

Kétféle kép

1870-ben alakították meg a Fővárosi Közmunkák Tanácsát, ennek a testületnek feladatául szabták meg, hogy „a Duna-folyamnak a főváros melletti szabályozásáról s a forgalom és közlekedés érdekében Budapestben létesítendő egyéb közmunkák költségeinek fedezéséről, és a közmunkák végrehajtási közegeiről” gondoskodják. A tanács egyik legjelentősebb produktuma a Nagykörút megépítése volt. A cél a város különböző települései — Lipótváros, Terézváros, Erzsébetváros, Józsefváros, Ferencváros — között kialakítandó jó közlekedés volt. A Nagykörút helyén a Duna egyik kiszáradt oldalágának medre volt, tehát egy főgyűjtőcsatorna kiépítésére ez a terület látszott a legalkalmasabbnak. Reitter Ferenc, a Közmunka Tanács első főmérnöke 1871-ben benyújtotta törvényjavaslatát egy ilyen jelentős körút építésére (hossza 4384 méter, szélessége 45 méter), de a képviselőház csak hosszas vita után fogadta el a tervet. Apró, földszintes házikók, isztállók voltak ezen a területen rendezetlen összevisszaságban, és a kisajátítások csak nehezen indulhattak meg; később az volt a gond, hogy nem akadtak vállalkozók, akik az adómentességi ígéret

összesen 23 ház épült, 1884—1890 között pedig 106 ház. A Nagykörutat 1896. augusztus 31-én adták át a forgalomnak.)

Budapest világvárosi fejlődésének fontos állomása volt a milleniumi év (1896), amelyről kétféle kép alakult ki: „a plein-air-ben ragyogó nyár képe az egyik, tündöklő, mély, érett színeivel, ragyogó uniformisokkal, díszfelvonulások történelmi pompájával és a Ligetben Óbudavára vidám katonamuzsikájával; jelképeként a boldog békeidőnek. A másikon a nagy realisták kritikus szeme a kopott ruhát látja, a pincelakások nyomorát, a kivándorlók karavánját, a díszruhák hamis ékköveit és a paloták faragott követ imitáló habarcsdíszzeit — egy nagy történelmi hazugság szimbólumait.”

A fejlődés persze — ha a korábbi évek, évtizedek csigalassúságát haladásához mérjük — szembetűnő: ebben az évben már közel 80 kilométernyi kettős sínhálózat fut végig a főútvonalakon, s ebből 25 kilométeren villamoskocsik bonyolítják a forgalmat. Lassan világosok lesznek a pesti utcák is. A kültereken még olajlámpások pislognak éjszakánként (szám szerint 2400), amikor a város központjában már 9999 gázlámpa szórja fényét.

Nevezetes eseménye ennek az esztendőnek a millenárius kiállítás; színhelye a Városliget (egykor homokos, talajvízes, mocsaras vidék volt ez a városnak, amelyet I. Lipót ajándékozott a pesti városi tanácsnak. A tanács 1755—1757 között fákkal ültette be a területet, a további fásítást Mária Terézia és II. József erdőtörvényben biztosította), 1896. május 2-án nyitották meg ágyúörgések és az első magyar filmhíradót felvevő Sziklay Arnold mester gépének berregése közepette. Az eseményt Ferenc József is megtekintette. Emlékezetes mozzanat volt, amikor egy főhadnagy meg egy hadnagy a

Kultúrtörténet

Budapest kalauz

Centenáriumra készülődve

Jelen és múlt sorokban

Vácig. (A kiállítás rendkívül impozáns volt: 548 000 négyzetméterrel helyezkedett el, ebből 118 677 négyzetmétert be is építettek költsége 4 656 000 forintot tett ki.)

A kiállítás fáradt látogatói az Óbudavárban pihenhettek. Itt egy Marmorek nevű építész tervnyomán a középkort és a török világot idéző házacskaik egész sorát épült fel, utcákat és tereket rendeztek be.

Hibák, teljesség nélkül

Érdekes statisztikát kapunk a népesség alakulásáról: 1869-ben 301 850 lakosa volt Pest-Budának, ami a három városrész között így oszlott meg: Pest (204 176), Buda (53 998), elővárosok (31 374). 1890-ben az összlakosság már 566 155, 1910-ben pedig 1 109 452 volt.

Mint hasonló vállalkozásoknál általában, a Corvina Kiadó most megjelent új kötetében is számos pontatlanság, tévedés, elavult adat található. (Petress Zsuzsa helyett például Petrás Sárít említi Dayka Margitot egy időben a Madách és a Thália Színház tagjaként is feltüntetik; Kellér Dezső a Vidám Színpad együttesének említi, jóllehet, hatodik esztendeje nem tagja már annak.)

Kár, hogy a nevezetes pesti művészek nem kaptak külön címszót ebben az enciklopédiában, helyette a film címszó alatt mindössze kétszort szentelnek ezeknek a hajdan annyira népszerű intézményeknek. Téves és félreinformáló az oly megjegyzés is, mint amivel az Országos Rendezőiroda tevékenységét meghatározzák: „Tevékenysége nyári szabadtéri színpadműsorainak megtervezésében, táncalfesztiválok műsorainak gondozásában, a szórakozóhelyek műsorellátásával szerteágazó munkát igényel.” A valóságban a három felsorolt feladatkörhöz semmi köze sincsen...

Legvégül — anélkül, hogy a hibák jegyzékét tovább sorolnánk — még egy tévedés, amely már szorosban a mi házukat érinti: a sajtó címszó alatt a Magyarországot mint „a legelterjedtebb hetilap szerepel, s zárójelben a példányszámot is közli (60 000). Egyszerűen 1970-ben megjelent enciklopédia azonban nem érheti be azzal, hogy — mint a mi esetünkben is — a száz évvel korábbi adattal informál, olvasóit.